ابتکار

روزنامه صبح ایران

یکشنبه ۲۴ آبان ۱۴۰۵
۵ جمادی‌الثانی ۱۴۴۸
۱۵ نوامبر ۲۰۲۶
سال بیست‌ودوم
شماره ۶۲۹۹
۸ صفحه
۴۰۰۰۰ تومان

«ابتکار» از طرح جدید صلح برای جنگ اوکراین گزارش می‌دهد

دونباس در ازای ناتو

صفحه ۵

راه عبور از خاموشی فقط افزایش تعرفه نیست

اصلاح ناترازی از جیب مردم

گروه سیاسی – ناترازی انرژی در ایران دیگر صرفاً مسئله‌ای فنی در صنعت برق و گاز نیست، بلکه به یکی از چالش‌های اصلی اقتصاد کشور و زندگی روزمره شهروندان تبدیل شده است. خاموشی منازل، محدودیت تأمین انرژی صنایع، کاهش ظرفیت تولید و نگرانی درباره اشتغال، پیامدهای بحرانی هستند که ریشه‌های آن فراتر از میزان مصرف خانوارهاست. در چنین شرایطی، اظهارات تازه بابک نگاهداری، رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس، درباره ضرورت آغاز اصلاحات از دستگاه‌های دولتی، بار دیگر این پرسش را مطرح کرده است که هزینه ناکارآمدی‌های انباشته در بخش انرژی را چه کسی باید بپردازد؟ تأکید او بر فرسودگی تجهیزات، اتلاف انرژی و سیاست‌های نادرست قیمت‌گذاری، نشان می‌دهد که حل این بحران بدون بازنگری در شیوه مدیریت و سرمایه‌گذاری امکان‌پذیر نخواهد بود.

بابک نگاهداری با تشریح پیامدهای ناترازی انرژی تأکید کرده است که نمی‌توان مسئولیت وضعیت موجود را صرفاً متوجه مردم دانست. به گفته او، ناترازی زمانی شکل می‌گیرد که عرضه انرژی پاسخگوی نیاز کشور نباشد؛ وضعیتی که خانوارها آن را در قالب خاموشی و واحدهای تولیدی در شکل توقف فعالیت تجربه می‌کنند. اهمیت این سخنان در تغییر زاویه نگاه به مسئله انرژی است. طی سال‌های گذشته، بخش قابل توجهی از بحث‌های عمومی بر ضرورت کاهش مصرف خانگی متمرکز بوده است. هرچند اصلاح رفتار مصرفی اهمیت دارد، اما محدود کردن راه‌حل‌ها به صرفه‌جویی شهروندان، سایر عوامل بحران را نادیده می‌گیرد.

شرح در صفحه ۲

معاون اول رئیس‌جمهور اعلام کرد

درباره قیمت بنزین حرف نزنید!

صفحه ۲

سرمقاله

صالح العطار
پژوهشگر مسائل عراق

دولتی که توضیح نمی‌دهد!

در اوایل مهر، فرودگاه نجف ساعت دو بامداد همه پروازها از و به ایران را «تا اطلاع ثانوی» متوقف کرد. پیش‌تر پروازهای شرکت‌های ایرانی به فرودگاه بغداد هم متوقف شده بود. مدیر فرودگاه تنها گفت دستور از دفتر نخست‌وزیر رسیده است. چرایی‌اش را هیچ مقام رسمی عراقی نگفت. سه روز بعد، شبکه روداو سندی منتشر کرد تحت عنوان مجوزی موقت که دفتر کنترل دارایی‌های خارجی وزارت خزانه‌داری آمریکا برای هواپیمایی عراق صادر کرده بود.

شروط آن سند خواندنی است: پرواز فقط از نجف باشد و فقط برای زائران ایرانی. مسافری که با دولت ایران پیوند داشته باشد سوار نشود. همه تراکنش‌ها از نظام بانکی آمریکا بگذرد و پس از پایان مهلت، هواپیمایی عراق فهرست نام و شماره گذرنامه همه مسافران را برای واشنگتن بفرستد. زائری که در آن روزها از نجف به ایران بازمی‌گشت، نمی‌دانست نام و گذرنامه‌اش در فهرستی است که به وزارت خزانه‌داری آمریکا می‌رود. دولت عراق هم چیزی به او نگفت.

در مرز زمینی هم داستان همین بود. در مهرماه گذرگاه شیب در استان میسان بسته شد. به گفته مقامات «برای بازبینی اقدامات امنیتی و نصب دستگاه‌های بازرسی». سه‌شنبه گذشته، پس از «تکمیل الزامات فنی»، دوباره باز شد. اما همان هفته اعلام شد گذرگاه مندلی در دیالی از جمعه بسته می‌شود، این بار «برای تعمیرات و آماده‌سازی پیش از فصل بارندگی»، بی‌آن‌که تاریخ بازگشایی‌اش معلوم باشد. از این گذرگاه روزانه صدها تن بار و شمار زیادی زائر عبور می‌کنند.

ادامه در صفحه ۲

پزشکیان بر شناسایی شرکت‌های صوری، معاملات غیرواقعی و منافذ فرار مالیاتی تاکید کرد

ضرب‌الاجل یک ماهه دولت به دستگاه‌های پنهان‌کار

صفحه ۲

زنگ خطر گسترش «شاغلان فقیر» در ماه‌های آینده

سقوط انگیزه کار به زیر خط بقا

صفحه ۳

حتی تأمین کامل هزینه‌های جاری و حقوق کارمندان با محدودیت‌هایی روبه‌رو خواهد بود

بودجه ۱۴۰۶ در محاصره کسری و رکود

صفحه ۶

اخبار

جنگ تراشه‌ها در کاخ سفید

استعفای جنسن هوانگ، مدیرعامل انویدیا، پس از انتشار گزارش‌هایی درباره روابط شخصی او، به تحولی مهم در رقابت اقتصادی و امنیتی آمریکا و چین تبدیل شده است. هوانگ که از نفوذ قابل‌توجهی بر دونالد ترامپ برخوردار بود، از ادامه صادرات تراشه‌های هوش مصنوعی به چین حمایت می‌کرد؛ موضعی که با مخالفت مقام‌های امنیت ملی و جریان‌های ضدچین در واشنگتن روبه‌رو بود.

به گزارش واشنگتن‌پست، برخی مقام‌های امنیت ملی دولت ترامپ از نفوذ هوانگ بر رئیس‌جمهور ناراضی بودند و تلاش می‌کردند نقش او را در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با چین محدود کنند.

نقطه عطف این اختلاف، مداخله مارکو روبیو، وزیر امور خارجه و مشاور امنیت ملی آمریکا، بود. روبیو با استناد به گزارشی از سازمان سیا، یادداشتی برای ترامپ تهیه کرد که در آن درباره ارتباط هوانگ با زنی مظنون به همکاری اطلاعاتی با چین هشدار داده شده بود.

هوانگ پس از انتشار گزارش‌هایی درباره روابط خارج از ازدواج خود عذرخواهی کرد. هیئت‌مدیره انویدیا نیز تحقیقاتی را درباره پیامدهای امنیتی این روابط آغاز کرد. سرانجام، انتشار گزارشی دیگر درباره رابطه او با یکی از کارکنان شرکت به استعفایش انجامید. بااین‌حال، ترامپ همچنان از هوانگ حمایت کرد و او را شخصیتی برجسته توصیف کرد.

کناره‌گیری هوانگ موقعیت جریان‌هایی را تقویت کرده که خواستار محدودیت شدیدتر صادرات فناوری پیشرفته به چین هستند. این گروه شامل مقام‌های امنیتی، قانون‌گذاران هر دو حزب و پژوهشگران اندیشکده‌های آمریکایی است.

مخالفان صادرات معتقدند تراشه‌های پیشرفته انویدیا می‌توانند توان نظامی و فناوری چین را افزایش دهند و در نتیجه باید مشمول کنترل‌های سخت‌گیرانه باشند. در مقابل، هوانگ استدلال می‌کرد حفظ حضور شرکت‌های آمریکایی در بازار چین، وابستگی شرکت‌های چینی به فناوری آمریکا را افزایش می‌دهد و در بلندمدت به سود واشنگتن خواهد بود.

روابط نزدیک او با ترامپ پیش‌تر به صدور مجوز فروش برخی تراشه‌های پیشرفته به چین کمک کرده بود. دولت آمریکا همچنین مقرر کرده بود بخشی از درآمد حاصل از این صادرات به دولت اختصاص یابد.

پس از استعفای هوانگ، قانون‌گذاران آمریکایی تلاش‌های خود را برای تصویب مقررات سخت‌گیرانه‌تر افزایش داده‌اند.

سه طرح پیشنهادی شامل محدودیت صادرات پیشرفته‌ترین تراشه‌های هوش مصنوعی، الزام استفاده از فناوری ردیابی برای مقابله با قاچاق و محدودسازی دسترسی چین به تجهیزات تولید تراشه است. حامیان این طرح‌ها امیدوارند مقررات جدید در چارچوب لایحه دفاعی سالانه تصویب شود.

جان مولینار، رئیس کمیته منتخب مجلس نمایندگان در امور چین، خواستار اولویت دادن مدیران جدید انویدیا به امنیت ملی شده است. جیم بنکس، سناتور جمهوری‌خواه، نیز بر ضرورت مقابله با قاچاق تراشه و استفاده از خریداران صوری تأکید کرده است.

با وجود مجوزهای صادراتی پیشین، ترامپ تاکنون اجازه فروش پیشرفته‌ترین تراشه‌های انویدیا موسوم به «بلک‌ول» را به چین صادر نکرده است.

استعفای هوانگ اکنون می‌تواند فضای تصمیم‌گیری واشنگتن را تغییر دهد و زمینه را برای افزایش نفوذ حامیان محدودیت‌های صادراتی فراهم کند.

بااین‌حال، اختلاف اصلی همچنان پابرجاست: آیا حفظ برتری فناوری آمریکا از مسیر محدود کردن دسترسی چین تحقق می‌یابد یا ادامه حضور شرکت‌های آمریکایی در بازار این کشور؟

پاسخ به این پرسش، نه‌تنها آینده انویدیا، بلکه مسیر رقابت جهانی بر سر هوش مصنوعی را نیز تحت تأثیر قرار خواهد داد.

المیادین گزارش داد

جزئیات ۸ پیام رد و بدل شده میان ایران و گروسی

شبکه المیادین متن مکاتبات ایران و مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را منتشر کرد که در آن تهران با اشاره به تهدیدهای آمریکا علیه تأسیسات هسته‌ای ایران، ملاحظات امنیتی خود درباره بازرسی‌ها را تشریح کرده و رافائل گروسی نیز بر تداوم اجرای توافق پادمان و ضرورت همکاری فنی تاکید کرده است.

به گزارش ایسنا، شبکه المیادین سندی را منتشر کرده است که آژانس بین‌المللی انرژی اتمی طی ساعات گذشته در اختیار کشورهای عضو قرار داده و شامل مجموعه‌ای از نامه‌ها و پاسخ‌های متقابل میان ایران و رافائل گروسی، مدیرکل آژانس، در فاصله سوم تا دوازدهم نوامبر ۲۰۲۶ است.

این مکاتبات موضع اصولی ایران درباره ورود بازرسان آژانس به تأسیسات هسته‌ای آسیب‌دیده در حملات آمریکا و رژیم صهیونیستی را تشریح می‌کند. تهران در این نامه‌ها، وضعیت امنیتی این تأسیسات را با توجه به تهدیدهای مستمر رئیس‌جمهور آمریکا برای انجام حملات بیشتر علیه ایران و مراکز هسته‌ای آن، مورد توجه قرار داده است.

در مقابل، پاسخ‌های گروسی نشان‌دهنده استقبال او از موضع اعلام‌شده ایران درباره تعلیق نکردن توافق پادمان در چارچوب پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای است؛ وی این موضع را «مهم و تشویق‌کننده» توصیف کرده است.

در نخستین نامه، مورخ سوم نوامبر ۲۰۲۶، ایران توجه آژانس را به تهدیدهای مستمر، صریح و علنی رئیس‌جمهور آمریکا برای انجام اقدامات تجاوزکارانه مسلحانه بیشتر علیه ایران، به‌ویژه تأسیسات هسته‌ای کشور، جلب کرد.

ایران در این نامه تاکید کرده است که این تهدیدها شرایط حقوقی، فنی، عملیاتی و امنیتی ضروری برای اجرای ایمن، مؤثر و کامل اقدامات پادمانی را به‌طور اساسی تضعیف کرده است. بر همین اساس، ایران اعلام کرد الزامات عینی لازم برای اجرای معمول اقدامات پادمانی در شرایط کنونی فراهم نیست و اجرای این اقدامات عملاً با دشواری روبه‌رو شده است.

گروسی در پاسخ مورخ چهارم نوامبر، یادآور شد که پیش‌تر در بیانیه‌ها و گزارش‌های خود به شورای حکام و همچنین اظهاراتش در شورای امنیت سازمان ملل، حمله مسلحانه یا تهدید به حمله علیه تأسیسات هسته‌ای اختصاص‌یافته به اهداف صلح‌آمیز را مغایر با اصول منشور سازمان ملل، حقوق بین‌الملل و اساسنامه آژانس دانسته است. وی بار دیگر تاکید کرد که تأسیسات هسته‌ای، صرف‌نظر از شرایط و زمینه‌های موجود، نباید هدف حمله قرار بگیرند؛ زیرا چنین حملاتی پیامدهای جدی برای ایمنی و امنیت هسته‌ای، نظام پادمان و صلح و امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی دارند. با این حال، گروسی تصریح کرده است که توافق پادمان در چارچوب پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای همچنان معتبر است و هیچ‌یک از طرفین نمی‌تواند اجرای آن را به حالت تعلیق دربیاورد.

وی توضیح داده است که سازوکارهای نظارتی باید در درجه نخست بر ارائه گزارش‌ها و فراهم کردن امکان دسترسی به تأسیسات هسته‌ای تحت پادمان و مواد هسته‌ای مرتبط با آنها متمرکز باشند. گروسی همچنین هشدار داده است که در صورت دریافت نکردن گزارش‌های لازم و فراهم نشدن دسترسی به مراکز مربوط، آژانس قادر نخواهد بود درباره اجرای تعهدات پادمانی برنامه هسته‌ای ایران نتیجه‌گیری کند.

ایران در نامه مورخ ششم نوامبر تاکید کرده است که با وجود اختلاف‌نظرهای مطرح‌شده، تعهد راسخ خود را به ازسرگیری اجرای کامل تعهدات پادمانی، به‌محض فراهم شدن شرایط حقوقی و واقعی مرتبط، تجدید می‌کند.

ایران همچنین حفاظت از اطلاعات محرمانه مرتبط با پادمان، از جمله اطلاعات مربوط به تأسیسات و مواد هسته‌ای و کارکنان این حوزه را مسئله‌ای حیاتی برای امنیت ملی دانست و هشدار داد که هرگونه افشای غیرمجاز یا اظهارنظر علنی درباره این اطلاعات حساس می‌تواند پیامدهای امنیتی جبران‌ناپذیری برای ایران داشته باشد.

گروسی در پاسخ مورخ دهم نوامبر، از اظهارات ایران، به‌ویژه تاکید مقامات کشور بر ادامه اجرای توافق پادمان و خودداری از تعلیق آن با وجود شرایط استثنایی ناشی از حملات مسلحانه به تأسیسات هسته‌ای تحت پادمان، استقبال کرد و این موضع را «مهم و تشویق‌کننده» خواند.

مدیرکل آژانس ابراز امیدواری کرد که این تعهدات زمینه گفت‌وگوهای تهران و آژانس درباره اقدامات عملی و مشخص برای اجرای کامل و مؤثر توافق پادمان را فراهم کند. وی از ایران خواست سازوکارهای فنی لازم برای بازگشت به اجرای عادی تعهدات پادمانی را بررسی کند تا فضای اعتمادسازی برای دستیابی به توافقی دیپلماتیک در سطح گسترده‌تر ایجاد شود.

گروسی همچنین اعلام کرد که ایران باید در چارچوب تعهدات حقوقی خود، گزارش‌هایی درباره وضعیت کنونی مواد و تأسیسات هسته‌ای که از حملات نظامی آسیب ندیده‌اند، به آژانس ارائه دهد و امکان بازرسی از این مراکز را برای راستی‌آزمایی گزارش‌ها فراهم کند. وی در ادامه آمادگی خود را برای آغاز فوری گفت‌وگو درباره سازوکارهای فنی دستیابی به ترتیبات دیپلماتیک قابل راستی‌آزمایی اعلام کرد. ایران در نامه دیگری به تاریخ دهم نوامبر، توجه گروسی را به پیشنهاد اخیر دولت آمریکا برای پرداخت پاداشی تا سقف ۲۰ میلیون دلار در ازای دریافت اطلاعات درباره برنامه هسته‌ای ایران، از جمله اطلاعات مربوط به افراد مرتبط با این برنامه، جلب کرد.

تهران از مدیرکل آژانس خواست بر ضرورت حفظ محرمانگی فعالیت‌های پادمانی، بی‌طرفی و استقلال نهادی آژانس تاکید کند و مانع افشا، سوءاستفاده یا بهره‌برداری از اطلاعات مرتبط با پادمان شود. ایران همچنین خواستار توجه ویژه به حفظ سلامت و امنیت دانشمندان و کارکنان صنعت هسته‌ای و طرح این موضوع در شورای حکام شد.

گروسی در پاسخ مورخ دوازدهم نوامبر اعلام کرد که آژانس همچنان به تعهدات خود در زمینه محرمانگی پایبند خواهد بود و از تمامی اطلاعات محرمانه پادمانی که در جریان اجرای توافق به دست می‌آورد، حفاظت خواهد کرد.

وی در عین حال مدعی شد که گزارش‌های آژانس به شورای حکام بر اساس واقعیت‌ها و به‌صورت عینی تهیه خواهد شد و این نهاد به انجام مأموریت مستقل خود در زمینه راستی‌آزمایی، با بی‌طرفی و ثبات، ادامه می‌دهد.

ایران در نامه‌ای به تاریخ یازدهم نوامبر نیز اعلام کرده است تا زمانی که دلایل ریشه‌ای وضعیت کنونی برطرف و الزامات اساسی برای اجرای عادی فعالیت‌های پادمانی احیا نشود، امکان پیشبرد گفت‌وگو درباره سازوکارهای فنی و راستی‌آزمایی وجود ندارد. ایران توضیح داد که محدودیت‌های عینی ناشی از شرایط امنیتی حاکم باید هنگام تعیین امکان‌پذیری و زمان‌بندی هرگونه گفت‌وگوی فنی مورد توجه قرار بگیرد. ایران در عین حال تأکید کرده است که این موضع نباید به‌معنای رد همکاری با آژانس یا خودداری از تعاملات احتمالی در آینده تفسیر شود. گروسی در پاسخ به این نامه، به تاکید ایران مبنی بر اینکه موضع کنونی به‌معنای رد همکاری در آینده نیست، اشاره کرد و گفت بررسی دلایل ریشه‌ای وضعیت موجود و اجرای اقدامات پادمانی در ایران نباید دو موضوع متعارض یا متوالی تلقی شوند، بلکه می‌توان در هر دو مسیر به‌طور هم‌زمان پیشرفت کرد.

یادداشت

وقتی ملاحظات ژئوپلیتیک بر همبستگی دینی سایه می‌اندازد

یعقوب جهانی

رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه، هشتم نوامبر به شهر شوشا سفر کرد تا در مراسم سالگرد پیروزی آذربایجان در جنگ قره‌باغ شرکت کند. در جریان این سفر الهام علی‌اف، رئیس‌جمهور آذربایجان در جریان این سفر پیوند دو کشور را ابدی و تزلزل‌ناپذیر خواند. این ادعا در حالی مطرح شد که تنها نه روز پیش از آن، رویدادی خلاف آن را نشان داده بود. علی‌اف با وجود دعوت شخصی اردوغان، در نشست ۳۰ اکتبر سران کشورهای ترک‌زبان در آنکارا حاضر نشد و وزیر امور خارجه خود را به این نشست فرستاد.

ریشه این اختلاف، مقررات تازه آذربایجان درباره پوشش در مدارس بود. مقرراتی که برای دانش‌آموزان و معلمان عملاً پوشیدن حجاب را در مدارس ناممکن کرد. اوکتای سارال، مشاور ارشد اردوغان، در ۱۲ اکتبر در شبکه اجتماعی ایکس نوشت که محروم‌کردن دانش‌آموزان محجبه از تحصیل پذیرفتنی نیست. در واکنش به این پیام حزب حاکم آذربایجان این اظهارات را دخالت در امور داخلی کشور خواند.

پیامد این تنش در ترکیه نیز دیده شد.

سارال در ۲۵ اکتبر تأیید کرد که به دستور اردوغان از سمت خود کنار رفته و روز بعد استعفای خود را رسماً اعلام کرد. به نوشته «میدل‌ایست‌آی» به نقل از سه مقام آگاه، باکو از آنکارا خواسته بود او را برکنار کند. رسانه‌ها این ماجرا را یکسان تفسیر نکرده‌اند. اوراسیانت در عنوان گزارش خود اقدام اردوغان را «تن‌دادن به فشار باکو» توصیف کرد و در ترکیه، اربکان او را به «کوتاه‌آمدن در برابر علی‌اف» متهم کرد. در مقابل، رسانه‌های نزدیک به دولت ترکیه آن را تلاشی برای ترمیم روابط با باکو معرفی کردند

اردوغان در دو دهه گذشته، بخش مهمی از سرمایه سیاسی خود را بر دفاع از ارزش‌های اسلامی و آزادی‌های دینی استوار کرده است با این حال، رفتار منطقه‌ای آنکارا را نمی‌توان تنها با انگیزه دینی توضیح داد. اردوغان پیش از سفر، مبارزه آذربایجان در جنگ قره‌باغ را مایه افتخار «جهان ترک» خواند. گسترش نفوذ در قفقاز و میان کشورهای ترک‌زبان یکی از محورهای اصلی راهبرد ترکیه است و باکو شریک اصلی آن به شمار می‌رود.

با این همه، عامل حساس‌تر، روابط باکو و تل‌آویو است. آذربایجان به اسرائیل نفت می‌فروشد و از آن سلاح می‌خرد. اسرائیل حدود ۴۰ تا ۵۰ درصد نفت وارداتی خود را از آذربایجان و از مسیر خط لوله باکو-تفلیس-جیحان تأمین می‌کند که از خاک ترکیه می‌گذرد. این پیوند در جنگ آمریکا و اسرائیل علیه ایران در سال ۲۰۲۶ پررنگ‌تر شد. در همان دوره ادعاهایی درباره استقرار واحدهای نظامی و اطلاعاتی اسرائیل در آذربایجان مطرح شد.

رقابت ترکیه و اسرائیل در سوریه نیز بر این حساسیت افزوده است. اسرائیل در ۱۸ اوت به پایگاه هوایی ابوالظهور در شمال غربی سوریه حمله کرد و ترکیه آن را محکوم کرد. تل‌آویو هدف خود را جلوگیری از استقرار نیروهای ترکیه در این پایگاه سوری اعلام کرد. به گفته فرستاده آمریکا برای سوریه، ترکیه به واکنش نظامی نزدیک شد، اما تحلیل‌ها حاکی است که هیچ‌یک از دو طرف خواهان تشدید بیشتر تنش نبودند.

از نگاه نگارنده، آنکارا همزمان با چند ملاحظه روبه‌روست: حفظ اتحاد با باکو، پاسداری از نفوذ در جهان ترک‌زبان، مدیریت رقابت با اسرائیل و پرهیز از گشودن جبهه‌ای تازه در قفقاز. در چنین وضعیتی، انتقاد علنی‌تر از علی‌اف می‌توانست هزینه‌ای فراتر از یک اختلاف دیپلماتیک داشته باشد. کناره‌گیری سارال و سفر به شوشا را می‌توان نشانه اولویت‌یافتن حفظ اتحاد بر دفاع آشکار از مطالبه دینی که یکی از هویت های حزب عدالت و توسعه می باشد دانست، هرچند این تصمیم را نمی‌توان به یک انگیزه واحد تقلیل داد. این برداشت منتقدانی نیز دارد. برخی تحلیلگران یادآوری می‌کنند که باکو از تضعیف رابطه با ترکیه بیش از رابطه با اسرائیل زیان می‌بیند، زیرا آنکارا سلاح بیشتری می‌فروشد و عملاً ضامن امنیت آذربایجان است. از این منظر، انعطاف ترکیه کمتر نشانه ضعف و بیشتر حاصل محاسبه‌ای است که در آن باکو نیز محدودیت‌های خود را دارد.

برای ایران، این وضعیت هم نگرانی دارد و هم فرصت. تحلیلگران ایرانی روابط باکو و اسرائیل را دغدغه‌ای امنیتی برای تهران می‌دانند. در مقابل، کریدور موسوم به «تریپ» که قرار است آذربایجان را از مسیر ارمنستان به نخجوان و ترکیه وصل کند، ایران را دور می‌زند. هر شکاف احتمالی میان آنکارا و باکو می‌تواند معادله قفقاز جنوبی را تغییر دهد، اما جهت این تغییر هنوز روشن نیست.

در مجموع، سفر شوشا نشان داد که در سیاست خارجی اردوغان، همبستگی دینی یکی از ابزارهای قدرت است، نه لزوماً مقدم بر منافع راهبردی و محاسبات امنیتی. بهای این انتخاب نیز روشن است: فاصله میان ادعای دفاع از حقوق مسلمانان و رفتار در برابر متحدی که همین حقوق را محدود کرده، آشکارتر می‌شود.